

VIDE UN MĒS

2019. GADA 17. SEPTEMBRIS

Kopā ar ekspertiem – dabā

Iet dabā redzīgām acīm, ieraudzīt tās vērtības, uzdot jautājumus un saņemt zinošu cilvēku atbildes – ar šādu mērķi biedrības «Abavas ielejas attīstības centrs» vadītāja **Iveta Piese** augusta beigās aicināja interesentus piedalīties ikgadējā Ceļotāju dienas pastaigā pa **Čužu purva dabas taku**. Šoreiz pastaigai bija pievienotā vērtība – zināšanas, ko varēja iegūt, dodoties dabā kopā ar ekspertu un nebaidoties uzdot pat tik bērnišķīgus jautājumus, kā, piemēram: "Kas šī ir par sēni un vai vispār tā ir sēne?", kā arī – "Vai tā melnā (sarkanā) oga ir ēdama?" Patiesībā šoreiz, dodoties takā kopā ar Latvijas Dabas muzeja sēņu ekspertēm **Initu Dānieti** un **Diānu Meieri** un dabas eksperti **Agnesi Priedi**, šādi jautājumi bija pat vēlami, jo citādi tas, ka šķietami neēdamu eksemplāru vidū ir arī ēdami, parastam sēņotājam tā arī paliktu nezināma lieta. Gluži tāpat kā tas, ka ogas, kuras vai katrs savulaik krūmājā lasījis un ēdis, patiesībā ir ļoti indīgas, un... ir gluži vai brīnums, ka viss labi beidzies...

Eksperti pastaigas dalībniekus aicināja lūkoties uz sēnēm nevis tikai kā uz pusdienām vai vakariņām, bet gan arī kā uz ļoti īpašu dabas bagātību, kam ir tikpat liela loma meža saglabāšanā un attīstībā kā, piemēram, kokiem vai augiem. Tāpēc vienlaikus ar sēņu un augu stāstu izskanēja arī pārdomas par to, kāpēc ir svarīga dabas daudzveidība, turklāt dabiskajā – cilvēka roku neskartajā – veidolā. Kā atzina Inita Dāniete, bieži vien cilvēks domā, ka mežs, kurā koki sakrituši krustu šķērsu, noteikti būtu jātīra, jo, redz, cilvēks īsti pa

tādu nevar ne pabraukt, ne brīvi paiet pat zābakos, par augstapapēžu kurpēm pat nerunājot, taču eksperte mudināja apzināties, ka patiesībā jebkurš koks, celms, zars, lapa, skuja pati par sevi ir dzīvotne kaut kam citam – citai dzīvībai. Jo īpaši vērtīgas šai ziņā ir lielās un resnās kritālas. Protams, arī mazā zariņā kāds var dzīvot un to apēt, bet, ja kritāla ir liela, tad tajā ir cits mikroklimats, tajā var dzīvot daudz vairāk organismu, kam turklāt tajā ir grūtāk izsāļ, izkarst, līdz ar to pastāvēšanas iespējas ir daudz lielākas. Un vēl,

Sēnes kalpo tam, lai mežs, purvs un arī pļava dzīvotu

FOTO - Ivona Plaude

kā skaidroja ekspertes, dabā valda reāla bezatlikumu tehnoloģija – nekas "neapēsts" nepaliek: "Visu kāds apēd; augu atliekas lielākoties

apēd sēnes, tāpat kā kokus, zarus, lapas, zāles stiebrīņus, grīšļus – visu pa tiro. Sēne sadala kritālu līdz tādai pakāpei, lai tā atkal noder ci-

tam ēdājam, līdz ar to sēnes kalpo tam, lai mežs, pļava, purvs un vēl citas vietas dzīvotu."

► 2. lpp.

Lai riepas nekrājas kalniem

Vasaras vidū uzņēmums «Eco Baltia vide», investējot šajā projektā 2,6 miljonus eiro, Tukumā atklāja modernāko autoriepu pārstrādes rūpnīcu Baltijā. Demonstrējot mobilo rūpnīcu darbībā un stāstot, kā no vienas auto riepas kilograma var ātri vien iegūt 800 gramu otrreiz pielietojamu granulā, uzņēmuma valdes priekšsēdētājs **Jānis Aizbalts** solīja, ka divu gadu laikā ražotne sasniegs jaudu, kas ļaus granulās pārstrādāt vismaz pusi Latvijā gada laikā radīto noliektoto riepu, un ka iedzīvotāji vienu riepu komplektu gadā te varēs nodot pārstrādei – bez maksas.

FOTO - Agris Jansons

nelegālajās izgāztuvēs, gan atkritumu poligonos. Un, kaut arī atšķirībā no Igaunijas Latvijā jau ir riepu pārstrādes rūpnīca Jaunjelgavā, kā arī vairāki nelieli pirolīdzes uzņēmumi, kuru riepu pārstrādes jauda vismaz teorētiski bijusi pietiekama, tomēr realitāte ir gluži cita: faktiski šie spēlētāji nav bijuši spējīgi strādāt ar pieteiktajām jaudām. Zināšanu un pieredzes trūkums, kā arī nespēja piesaistīt investīcijas diemžēl līdz šim ir radījuši neveiksmīgus eksperimentus, kas bez rezultāta noslēdzas dažu gadu laikā. Tāpēc tāda nozīmīga spēlētāja atkritumu apsaimniekošanas jomā, kāds noteikti ir uzņēmums «Eco Batia vi-

de», iesaistīšanās tajā ir ļoti būtiska visai mūsu sistēmai. Tā ļaus ne tikai šajā brīdī, bet arī nākotnē veidot pārskatāmu un uzticamu vides politiku ar pārliecību, ka riepas tiešām tiek savāktas un paredzētajā apjomā pārstrādātas. Reģenerācija ir nozīmīga sadaļa riepu aprites ciklā, tāpēc būtiski to pēc iespējas vairāk veikt pašmāju uzņēmumos, tādējādi nodrošinot labāku izsekojamību, mazāk palaujoties uz ārzemju pārstrādes rūpnīcām."

Savukārt Latvijas Riepu apsaimniekošanas asociācijas vadītāja **Tīna Lūse** iezīmēja kādu citu šīs atkritumu pārstrādes problēmas šķautni: "Jaunas riepu pārstrādes

vietas izveide Latvijā ir apsveicams solis, lai uzlabotu nolietoto riepu apsaimniekošanu. Valstij, savukārt, atbildes vietā būtu jāstiprina pasākumi, kas saistīti ar apsaimniekotāju norādīto pārstrādes vietu ārvalstīs uzraudzību, lai mēs arvien mazāk dzirdētu par gadījumiem, kad riepas, kas, it kā, tiek pārstrādātas Indijā vai Lietuvā, pēcāk atrodas sakrautas kaudzē Latvijas mežos, vai, vēl ļaunāk, – Rīgas centrā."

Kur paliek riepas?

Pērn, 2018. gadā, Vides aizsardzības un reģionālās vides ministrijas uzdevumā tika veikts pētījums, lai apzinātu, kur un kā Latvijas iedzīvotāji uzkrāj riepas, kādas ir iespējas no tām atbrīvoties, pārstrādāt un vienlaikus arī salīdzināt rezultātus ar pieredzi ārvalstīs.

Pieņemot, ka katram auto īpašniekam viens riepu komplekts kalpo aptuveni trīs gadu garumā, aprēķināts, ka kopējais noliektoto riepu apjoms valstī šobrīd varētu būt 105 000 tonnas. Paši pētījuma autori gan piebilst, ka skaitlis ir vien aptuvenš (var svārstīties uz vienu vai otru pusi 15% robežās),

jo nav nosakāms, piemēram, kur un kā tiek realizēta vismaz trešdaļa no valstī importētajām riepām. Tāpat tiek lēsts, ka puse no jau pieminētajām tonnām vēl arvien kaut kur glabājas pie to īpašniekiem. Ko ar tām dara? Pieredze rāda, ka pieeja mēdz būt arī gana radoša. Piemēram, noliektās riepas tiek izmantotas teritorijas labiekārtošanai – no tām tiek veidoti puķu podi, norobežots moto trases u.tml. Taču pienāk brīdis un, tā tas ir pārsvarā, kad noliektās riepas tomēr kļūst par apgrūtinājumu un īpašnieks sāk domāt, kā no tās atbrīvoties. Un tālākais, ja tā var teikt, ir tikai sirdsapziņas jautājums. Privāto auto īpašnieki, veicot sezonas riepu nomaiņu, noliektās bieži vien cenšas nodot servīšā, ja tāda iespēja tiek piedāvāta. Vēl aptuveni 10-15% gadījumu ar vai bez maksas tās apzinīgi tiek nogādātas atkritumu šķirošanas punktos, tomēr vairākums riepu (20-30%) nonāk sadzīves atkritumos. Visbeidzot, aptuveni 5-10% nokļūst vidē un ne visos gadījumos tas nozīmē pieminēto sacikšu trasi – biežāk gan mežu vai citu nomaļu stūrīti.

► 4. lpp.

Būtiski, ka pārstrāde notiek pašu valstī

To, ka šobrīd noliektoto riepu savākšana un pārstrāde ir viena no būtiskām atkritumu aprites problēmām Latvijā, rūpnīcas atklāšanas pasākumā apliecināja Valsts vides dienesta ģenerāldirektore **Elīta Baklāne-Ansberga**: "Riepas krājas gan

Kopā ar ekspertiem – dabā

► 1. lpp.

Vizdažādākie sēņu stāsti

Ekspertes uz tikšanos ar intere-sentu pulciņu ieradās jau ar pilnām saujām sēņu, droši vien nojauz-damas, ka sausums Čužu purva apkārtnē varētu būt to parādīšanās jūtami ietekmējis. Tomēr, kad triju stundu pastaiga bija galā, atradumu klāstu papildināja vēl 70 dažādas sēnes. Protams, ne visas no tām bija ierindojamas ēdamo skaitā, taču, kā jau iepriekš minēts, plānotās pastaigas mērķis nebija papildināt rudens velšu klāstu katra groziņā, bet gan iepazīt dabu visā tās daudzveidībā, šoreiz vairāk pievērsoties sēņu izzināšanai. Un, kā uzsvēra Inīta Dānīele, nav taisnība, ka sausā laikā sēņu nav, tās ir visur: "Ja ne-skaita raugus, pelējumus, rūsas un tomātu puves, sēņu sarakstā ir vairāk nekā 2000 dažādu īpatņu, no kuriem lielākā daļa – vairāk nekā 1000 – ir cepurīšsēnes. Pat ja nav sēņu, var runāt par to, kas tajā vietā varētu augt. Un tāds arī ir šīs sarunas temats – iepazīt sēņu daudzveidību, kā arī to, kas ku-rai sēnei nepieciešams, lai tā labi justos, kādas sēnes katrā biotopā – augsnē, koksnē, nobirušu lapu slānī, čiekuriņā, sūnās, citā sēnē – var atrast. Protams, ar piebildi, ja var atrast, jo sēnes no vienas puses ir īslaicīga parādība – tās parādās uz īsu brīdi un pazūd, un var arī katru gadu neparādīties, bet no o-tras puses – tās var būt arī ilglaicīgas – daudzgadīgas."

Sēnes, kas redzamas ilgāku laiku – piepes

Sēnes, kas dabā redzamas ilgāku laiku, ir piepjveidīgās, kas aug uz kokiem, celmiem, un tās arī ir daudzgadīgas. Tāpēc tām, kā stāstīja D. Meiere, līdzīgi kā ko-kiem, var nosaukt arī redzēt gadskārtas – lai arī tās ne vienmēr atbilst konkrētiem gadiem, tās ataino pie-pes augšanas slāņus. Tā, piemēram, tās var kādu brīdi paaugt pavasarī un pēc tam kādu brīdi – rudenī: "Ir arī viengadīgās piepes, kuras, salīdzinot ar daudzgadīgajām, ir daudz plānākas. To vidū, piemēram, ir **taurīnpiepe**, kas ar savu rai-bumu atgādina tauriņa spārnu.

Dažādas piepes

FOTO - Agita Pukīte

Sēnotāji kopā ar Latvijas Dabas muzeja sēņu ekspertiem Inītu Dānīeli un Dīanu Meieri

Riekstu sārtsporene

Plāvas vītenes

Ir piepes, kas no virsas izskatās kā piepes, bet kurām apakšā ir lapiņas – tās ir **dūmaines**. Vēl sēņu meklētājiem bija iespēja iepazīt **Posas piepi, bērzu lapiņpiepi, korķaino ozolpiepi** un **dzelte-no taurīnpiepi**. Savukārt **plakan-piepe** ir smuki brūna no virspuses un balta no apakšpusē un, kamēr tā ir svaiga, uz tās var iespīest

Plankumainā bērzlape

Pīstenītes

zīmējumu un redzēt, kā zīmējuma vietā sporiņas paliek tumšās. Šādu piepi var glabāt mūžīgi, ja vaboliņes no iekšpuses neapēd. **Pīstenītes** noteikti bija sēno-tāju pārsteigums šajā izmēra dēļ. Kā stāstīja I. Dānīele, šīs grūti pamanāmās mini sēnītes satupušas uz koka zara gluži kā mazītiņi trauciņi, turklāt aiztaisītas ar tādū kā vāciņu. Kad vāciņš atveras, iekšā var redzēt peridiolas jeb mazas pla-kanas lēcas, tādas kā oliņas, kas sa-tur vairošanās sporas. Tās izplatās ar ūdens pilieniem – kad piliens

Cietpiepe

Vistene

Smaīla šķiedrgalvīte

Alkšņu zobīnbeka

iekrit trauciņā, tas izsit peridiolas, un sporas izplatās dabā.

Cepurīšu sēnes

Apskatot sēnes, I. Dānīele aicināja palūkoties cepurīšu apakšusē, kur var būt stobriņi kā bekām, lapiņas kā lapiņsēnēm, krociņas kā gailenēm, adatiņas kā adatenēm, porīņas kā piepēm.

No salasītajām sēnēm šajā grupā ietilpa bekas, piemēram, **parastā mušmīre**, kurai uz kātiņa ir gredzens, kas veidojas, saplīstot trauciņi, turklāt aiztaisītas ar tādū kā vāciņu. Kad vāciņš atveras, iekšā var redzēt peridiolas jeb mazas pla-kanas lēcas, tādas kā oliņas, kas sa-tur vairošanās sporas. Tās izplatās ar ūdens pilieniem – kad piliens

Bērzlapes un pienaines

Vislielākās sēņu grupas ir pie-naines, kam ir piensula – tās ir **alksnenes, cūcenes, krimīdies, eglēnes, rudmīesies** un **vilniši**, kā arī **bērzlapes**, kam šādas su-las nav. **Plankumainā bērzlape**

Tīmeklene

Pūpēdis

Liesmainā zvītene

ir visgaršīgākā bērzlape, kuru var atpazīt pēc tā, ka tai no cepurītes malas izteikti atkāpjas virsmiņiņa un ka tai ir visādu krāsu plankumi, ieskaitot rūsas plankumus, to var ēst svaigā veidā. Vēl te ir **mainīgā bērzlape**, kas, tai pieskaroties, pa-liek pelēka.

Atmatenes, mušmīre un tām līdzīgās

Atmateni, kad tā jauna, no vir-sas ir ļoti grūti atšķirt no mušmīres, tāpēc jāskatās apakšpusē – mušmīrei lapiņas vienmēr ir baltas, bet atmatenēm, ja tās ir jaunas – rozā vai pelēcīgas, bet ja tās ir vecas – melnas.

Protams, cerējām salasīt arī kādu mušmīri, jo šoreiz tas bija atļauts, taču neviena šīs kārtas pārstāve netika sastapta, tikai vērigākie bija pamanījuši **dzeltenbrūno makstssēni** no mušmīru ģints. No mušmīrēm tā atšķiras ar to, ka tai nav gredzena, bet ir tikai maksts pie kātiņa un viens vispārējais plīvurs. Un – tā ir plāna, bet ēdama sēne.

Neēdamās tīmeklenes

Lielā sēņu grupa ir **tīmeklenes**, kas nav ēdamas. To īpaši pazīme ir tāds kā tīmeklītis starp cepurīti

Mainīgā bērzlape

Kailā mītenē

Jumtene

un kātiņu, kā arī tas, ka šīs sēnes vienmēr izskatās mazliet tādas kā netīras. **Vīstenes** ir no pūkaiņu dzim-tas ar dzeltenīgas pamatkrāsas cepurītēm, kuras ir bagātīgi nobārstītas ar smalkām tumšākas krāsas zvīņām (izņemot vienai su-gai), ar līdzīga krāsojuma kātiņiem un dzeltenām lapiņām. Tās aug uz jau miruša skujkoka koksnes, bet **mītenes** sastopamas lapkoku, skujkoku un jauktos mežos, parasi-ti lielākās vai mazākās grupās. Un jā, šīs ir indīgas sēnes!

Saulsardzenes, ko neēd
Sekstainās saulsardzenes ir maziņas un mazliet nejauki smird, tās aug ceļmalās, zālienos un atšķiras no lielajām dižsardzenēm, ko ēd vai cep kā karbonādes un kas garšo pēc riekstiem.

Dārzu sēnes

Uz sēņu pasākumu tika atnes-tas vēl divas sēnes atpazīšanai – **baltā riekstu sārtsporene**, kas parasti aug dārzos un ceļmalās, kā arī **plāvas vītene**, kas zālienā aug aplos un par kuru I. Dānīele bija īpašs stāsts: "Plāvas vītene aug uz graudzāļu saknēm un zālienos vei-do tādas kā aplūš – vieni tos sauc

Eglaines zeltkāte

Dzeltējošā atmatene

par raganu apliem, otri vēl citādi, bet pirmais, kas, ieraugot šo sēni, daudzmi ir prātā – kā to iznīcināt. Un zināmā mērā tā mūsu – cilvēku – pasaule ir ar citām dzīvām radībām – ja dārzos parādās kāds kukainis, kāda sēne un, nedod, dievs, – čūska, tad cilvēka pirmā un reizēm arī vienīgā doma, kā to iznīcināt. Patiesībā plāvas vītene satur sēņu cukuru un ir laba ēdama sēne – kātiņi gan ir sīkstī, bet cepurītes var savērt uz diega un izkalnēt."

Sentiņas

Sentiņas pārstāv mazo sēņu ko-pienu – ir violetā krāsā un smaržo pēc rutkiem, bet ir arī sarmainā, kas smaržo pēc... sabiedriskās tu-aletes. Sēnes nav ēdamas.

Dabā nekas nepaliek neapēsts

Lai arī, kā jau minējām, laiks bija sauss un uz lielu guvumu necerējām, pa visiem sasēņojām vairāk nekā 70 dažādas sēnes. Visas, protams, aprakstīt nav mūsu spēkos, taču izstāstīsim par interesantākajiem eksmplāriem.

Uz kāda celma ieraudzījām **lies-maino zvīneni** un **koksnes vilk-pienaini**. Pēdējā ir glotsēne un, kā skaidroja ekspertes, par to, ka savā jaunībā tā uzdrošinās rāpot, tādējādi iegūstot dzīvniekam raksturīgu īpašību, tā izmesta no sēņu valsts un nu pieder protis-tiem. Tas nozīmē, ka šīs nu jau bijušās sēnes, jaunas būdamas, pārvietojas ūdens virzienā un prom no gaismas, bet vecumgalā, kad sākas sporu veidošanās, tās dodas gaismas virzienā, kur saīst sporās. Vienlaikus šīs sēnes padara mikstu koksni, palīdzot tai izīrt. Savukārt

jumtenes ir koksnes apdzīvotājas sēnes, izskatās ļoti smukas, ar baltu maliņu un ar rozā lapiņām.

Pabērzs

Mugurene

Parastā irbene

Asīnsarkana grīmonis

Kaulene

Krūklis

C vitamīna, organiskās skābes (ābolskābi, citronskābi u. c.), pek-tīnu, karotinoīdu, savukārt kazenes ir bagātas ar A, C un E vitamīnu, tās satur kāliju, varu un magniju. Arī savvaļas **upenes** un **ave-nes** noteikti var ēst, protams, ja laimēsies mežā būt vienlaikus ar šīm ogām – tās abas palīdzēs uzņemt C vitamīnu. Lai arī **vilkābeles** jeb **krustābeles** augļus izmanto ārstniecībā, tos neiesaka lietot lielā daudzumā un negatavus, jo ar tiem var saindēties.

Dabas takā manījām arī **savvaļas bumbieri**, kuras augļi bija mazāki par parastajiem un ar mazliet salde-ni sīvu garšu.

To ēst nedrīkst!

A. Priede stāsta, ka katram au-gam dabā ir sava vieta, taču tas – vai augs ir indīgs vai nav, patiesībā liecina par aizsargmehānismu, ar kura palīdzību tie sevi aizstāv. Ogu riebigums patiesībā ir brīdinājums, ka labāk tās neēst.

Segliņš, kas šajā laikā zīlbina ar oranži rozīgajiem augļiem un palīdz izkrāsoties rudenīgajām ainavām, patiesībā ir indīgs, turklāt indīgs ir visas šīs auga daļas. Īpaši jāuzmanā bērni, kurus savdabīgie segliņa augļi var ieinteresēt.

Parastā irbene sastopama mī-tros krūmājos, mežos, ezeru un up-ju malās, grāvmalās. Ogas ir rūgtas un tiek uzskatītas, ka indīgas. Var apēst kādu ogu pēc salnām, jo pēc izsalšanas inde mazinās, bet garša vienpalga būs ļoti rūgta.

Čūskoka parasti ir ar četrām, bet tai var būt arī piecas un sešas lapiņas, kam vidū ir melna, mel-lenei līdzīga oga. Augs sastopams mežos un krūmājos, un ir indīgs,

Segliņš

Čūskoga

Krauklene

turklāt indīgas ir visas auga daļas, īpaši ogas un lapas.

Mugurene – Latvijā pieejamas divas to sugas un abas ir indīgas. Vasarā augus iepriecina ar gaišiem ziediem, bet rudens pusē – ar melnām ogām, kas nav ēdamas!

Maijpuķīte aug gan savvaļā, gan dārzos; pēc tam, kad pavasari augs nozied ar baltiem, smaržīgiem ziediem, tas briedina sarkanas odziņas, kas, līdzīgi kā viss augs, ir indīgas.

Krauklene ir nikni indīgs augs, kas sastopams lapkoku mežos. Melnās spīdīgās ogas, ja tiek pārspiestas, uz ādas var radīt čūlas. Noteikti vajag iemācīt bērniem, ka to nevajag ēst un labāk tās arī ne-aiztik!

Pallasa sausserdis. Veciem krūmiem raksturīga mizas lobišanās, un tā atgādina zāli. Sausserdim ir zilas, garenas odziņas, kas atgādina zīlenes. Kādu ogu var apēst, bet lie-los daudzumos tās lietot neiesaka. Vēl ir arī dārzu šķirne, kas, protams, ir ēdama un ļoti garšīga.

Krūklā oga ir kaulenis ar trim sēklām, sākumā zaļš, vēlāk – sar-kans, bet, kad gatavs, kļūst viole-ti melns. Negatavas ogas ir indīgas, bet arī gatavām ogām nav patīkama garša.

Bebrukārkliņš aug krūmājos upju, ezeru un diķu krastos, pur-vainos mežos, grāvmalās, no maija līdz septembrim zied ar violetiem ziediem. Pēc tam ienākas sarka-nas ogas, kas ir indīgas!

AGITA PUĶĪTE

Lai riepas nekrājas kalniem

► 1. lpp.

Kāpēc pārstrādāt?

Pati par sevi, tāpat vien kādā laukumā gulšņājot, riepa videi vai cilvēkiem apdraudējumu nerada... Vismaz sākotnēji. Tomēr riepas sadalīšanās procesā, kas var ilgt no 50 līdz 80 gadiem, atbrīvojas virkne kaitīgu vielu, kas ir tās sastāvā. Tāpat vēl arī pastāv risks, ka katalizmas vai ļaunprātības rezultātā kāds sakrauts riepu kalns atkal aizdegies (līdzīgi, kā tas gadījās 2017. gada jūnijā Jūrmalā), kas gan būs tūlītējs kaitējums un nopietns apdraudējums videi. Līdz ar to, protams, vislabāk būtu, ja šādi riepu kalni neveidotos. Te gan jāpiebilst, ka problēma – ko darīt ar riepām – nav aktuāla tikai Latvijai vien, jo kopš pērnā gada, kad Ķīna nolēma turpmāk vairs nepieņemt Eiropā saražotos atkritumus pārstrādei, tas ir svarīgs jautājums visā reģionā.

Kopumā tiek lēsts, ka ar Latvijā jau esošo riepu pārstrādes uzņēmumu jaudām (šobrīd – seši uzņēmumi), šī brīža nolietoto riepu uzkrājumus varētu pievērst jau tuvāko trīs, četru gadu laikā. Tās tiek gan dedzinātas (iegūstot enerģiju), gan smalcinātas, radot jaunas izejvielas jauniem ražojumiem, piemēram, rotaļu un futbola laukumu segumiem, skaņu slāpējošām flīzēm, lopu fermu grīdas segumiem u.tml. Latvijā salīdzinoši mazattīstīta sfēra – jaunradītā izejmateriāla izmantošana ceļu būvē, ko piekopi, piemēram, Skandināvijas valstīs. Problēma vien tā, atzīst pētījuma autori, ka šobrīd riepu pārstrādes uzņēmumiem īsti nav izdevīgi strādāt ar pilnu jaudu. Tāpat tiek norādīts, ka ne vienmēr Latvijā sagatavotais materiāls ir pietiekami kvalitatīvs vai arī netiek saražots nepieciešamā daudzumā, tāpēc ražotāji, kuri tiešām izmanto pārstrādāto riepu granulas (tādi Latvijā ir astoņi), daļu materiāla arī importē. To dara arī tāpēc, ka Latvijā ražotās granulas esot salīdzinoši dārgas.

Bauskā un apkaimē no riepām var atbrīvoties par maksu

Nederīgo autoriepu bezmaksas utilizācija **Bauskā un apkaimēs novados** ir problēma, kas negodprātīgākus ļaudis pat mudinājusi riepas izkraut mežā...

Izgāz mežā

Pērn Beku mežā Bauskas novadā tika konstatēts, ka uz sirmgalvei piederošas zemes izgāzts ap 60 riepu. Administratīvajai lietvedībai atvēlētie deviņi mēneši beigušies šovasar – 2. augustā. Bauskas pašvaldības policijas priekšnieks Broņislavs Ostrovskis stāsta, ka riepas diemžēl vēl atrodas mežā. Arī Īslīces pagastā mežā tikušas izmestas riepas, tas izdarīts uz valstij piederošas zemes. Pašvaldības policija par to ziņojusi Valsts vides dienestam.

Bauskā nolietotās riepas iespējams pašiem aizvest un nodot SIA «Vides serviss», Biržu ielā 8b. Viegļās automašīnas riepas pieņem par 1,20 eiro ar PVN par vienu riepu, informē Olga Irmane, SIA «Vides serviss» klientu apkalpošanas speciāliste.

Bauskas autoservissos vecās riepas bez maksas iespējams atstāt vien tad, ja pie viņiem pērk jaunas. To laikrakstam apliecina «Divupe 2» autoservisā tā vadītājs Jānis Brazovskis. Arī autoservisā SIA «Eva autonams» ir līdzīgi. «Ja klients SIA «Eva autonams» pērk jaunas riepas, tad veco riepu utilizācija ir bez maksas. Ja pie mums maina riepas un jaunas netiek pirktas, tadā gadījumā par veco riepu utilizāciju jāmaksā divi eiro par riepu», skaidro Lelde Ripinska, klientu apkalpošanas speciāliste.

Uz pārstrādes rūpnīcu Rīgā

SIA «Iecavas serviss» autoservisā nolietotās riepas iespējams nodot par maksu – 2,50 eiro par vienu riepu. Uzņēmums sakrāj aptuveni 300 līdz 400 kilogramu riepu un tālāk tās nodod riepu pārstrādes rūpnīcai. Tur jāmaksā 100 eiro par vienu tonnu. Kādreiz riepas vestas uz riepu pārstrādes uzņēmumu «E Daugava» Emburgā, Salgales pagastā, vai uz Tukumu. «Kādu laiku Zemgalē nekur nevarēja nodot nolietotās riepas, bet tagad parādījies viens uzņēmums Rīgā, tādēļ vedam tur», atklāj SIA «Iecavas serviss» direktors Šastakovičs.

Savukārt autoservisa SIA «Iecavnieks Auto» direktors Mārtiņš Petrovskis skaidro, ka pašlaik riepas tiek krātas, lai varētu nodot riepu pārstrādes rūpnīcai Rīgā. Tagad pie autoservisa ir ap simts riepu. Pirms diviem gadiem tās vedušas uz Emburgas uzņēmumu, bet diemžēl tas vairs nedarbojas.

Akcija domei izmaksā 800 eiro

Vecumniekunovada pašvaldības izpilddirektore Aiga Saldābola skaidro, ka iedzīvotājiem, kuri interesējas par iespēju nodot utilizācijai nolietotās riepas, tiek ieteikts doties uz vides apsaimniekošanas uzņēmuma SIA «Eco Baltia vide» šķiroto atkritumu pieņemšanas laukumu Stopiņu novadā, Getliņu ielā 5, Rumbulā. Tur pieņem gan vieglo, gan kravas automašīnu riepas un katra privātpersona reizi gadā var bez maksas nodot četras, bet par katru nākamo gan esot jāmaksā. Tāpat tās ar mierīgu sirdi varot atstāt arī autoservisos, ja klients pie pakalpojuma sniedzēja iegādājies jaunas «gumijas».

Nesen domei aktuāla bija problēma, ko darīt ar riepām, kas krājušās gadiem ilgi un piesārņo novada teritoriju iedzīvotāju bezatbildīgās attieksmes dēļ. Lai no tām atbrīvotos, šī gada 19. jūnijā pašvaldība noslēdza līgumu ar SIA «R Recycling». Tika savāktas un izvestas 740 riepas; domei tas izmaksāja 800 eiro, ieskaitot pievienotās vērtības nodokli.

SIA «DM Tehnika» pārstāvis, Vecumnieku autoservisa vadītājs Artis Lebedis atklāj, ka pakalpojuma

FOTO - Žanna Zālīte

Vecumniekos pie SIA «DM Tehnika» autoservisa sakrātās riepas gaida brīdi, kad tiks nogādātas pārstrādei.

sniedzēji no vecajiem riteņu gumijas apvalkiem atbrīvojas, «ieimaiņot» tos pret jauniem. «Pērkot no piegādātāja, piemēram, divdesmit riepu komplektu, tikpat lielu daudzumu veco riepu tirgotājs paņem preti bez maksas, tāpēc klienti, iegādājoties pie mums riepas, nederīgās var atstāt tepat», skaidro autoservisa vadītājs.

Valles pagasta iedzīvotājs Arvids riepas krāj garāžā, jo neviena nesot tā nobraukta, ka būtu uzreiz «jānoraksta». Ja vairākus gadus tām netiek rasts pielietojums un telpā kļūst par šauru, viņš riteņu apvalkus izliek aiz durvīm. Pirms pāris gadiem šādi atbrīvojies no 12 riepām, kas divas diennakts «sakrautas stabā» nostāvēja pie daudzdzīvokļu māju garāžīnām, un tad pazuda. Vīrietis pieļauj, ka tās kāds noteikti vēl izmantojis braukšanai. Viņam ir arī cita pieredze. Nesen, kad mainījis riepas autoservisā Rīgā, par katru samaksājis 0,80 eiro, lai nomontētās «gumijas» nebūtu jāved uz mājām un pašam jāmeklē iespēja tās nodot pārstrādei.

Ja neved nodot, glabā šķūnī

Situācija ar nolietotām automašīnu riepām **Aizkraukles reģionā** ir līdzīga kā citviet Latvijā. Dažviet ir nodrošināta iespēja tās nodot, nevis izmest mežā vai ceļmalā, bet par to atbildīgs pats automašīnas īpašnieks.

Top jauni produkti

Valsts vides dienesta Madonas reģionālās pārvaldes piesārņojuma reģionālās pārvaldes vecākais inspektors **Eduards Tumeļkāns** atzīst, ka pašmāju automašīnu nolietoto riepu apsaimniekošana pamazām sakārtojas, bet papildu slogu valstī rada ievestās riepas. Tomēr Aizkraukles reģionā nav konstatēti uzkrāti riepu kalni un arī mežā tās lielā daudzumā nemētājas.

«Cilvēki gan daudz kārt iedomājas, ka visam jābūt bez maksas, bet par nolietoto riepu nodošanu ir jāmaksā, tāpat kā par citu atkritumu apsaimniekošanu. Tomēr iespējas no tām atbrīvoties ir, jo riepas var nodot šķiroto atkritumu laukumos Aizkrauklē un Koknesē, kur maksa ir atšķirīga.

Ari daži autoservisi tās pieņem, ja maināt tur riepas» saka E. Tumeļkāns.

Aizkraukles reģionā vienīgi SIA «VVV Recycling» pārstrādā riepas, bet tikai kravas automašīnu riepas. Tur notiek riepu mehāniskā pārstrāde, tās samalot. Ražošanas ieguvums ir dažādu frakciju gumijas granulas, ko izmanto citu produktu – gumijas flīžu, bērnu rotaļu un futbola laukumu mākslīgā seguma, kā arī asfalta bituma maisījumu piedevu un citu lietu – ražošanai.

Vienīgie ražošanas radītie traucējumi ir putekļi un troksnis. Vides inspektors gan atzīst, ka, apskatot rūpnīcu ražošanas procesa laikā, tas viss ir pieļaujamās normās – putekļu mākoņa nav ne telpās, ne ārpus tām, to nodrošina ierīkoti filtri. Ar troksni darba laikā rūpnīcā gan jāreķinās, jo darbojas mehāniskās iekārtas. Mazas vai lielas, tās rada troksni.

«Rūpnīca Jaunjelgavā gan atrodas ne īpaši labā vietā, tā ir tuvu dzīvojamajai zonai, bet pagaidām sūdzību no iedzīvotājiem nav, un ārpusē nav konstatēti ne putekļi, ne pārlieku liels troksnis. Iekārta rūpnīcai ir laba, nodrošinot augstvērtīgu ražošanu. Apsveicami, ka Aizkraukles reģionā ir tāds uzņēmums, kas nodarbojas ar riepu savākšanu, pārstrādi, turklāt ražojot no tām izejmateriālu jauniem produktiem», – tā E. Tumeļkāns.

Riepu pārstrādes pārpalikums ir metāls, ko nodos tālākai pārstrādei, un tekstils, bet, salīdzinot ar vieglo automašīnu riepām, to daudzums ir neliels, ko atzīst arī vides kvalitātes uzraugi.

Uzņēmums «VVV Recycling» daudzviet Latvijā izveidojis atkritumu savākšanas un šķirošanas vietas, ar ko noslēgti līgumi par nolietotu riepu savākšanu.

Vecas pret jaunām

Citādāk ir ar vieglo automašīnu riepu pārstrādi. Vismaz pagaidām neviens uzņēmējs Aizkraukles reģionā nav izteicis vēlmi

sākt šo darbību. Viens no Latvijas vadošajiem būvmateriālu ražotājiem – SIA «Cemex» – nolietotās riepas izmanto kā kurināmo klinkera ražošanai, bet pieņem tās ierobežotā daudzumā, un ar savu riepu komplektu autovadītāji turp nevar doties. Tā ka šobrīd jāizmanto esošās iespējas nodot vecās riepas. Vides inspektors gan atgādina, ka dedzināt tās noteikti nevajag, jo par šādu rīcību paredzēts pamatīgs sods. Juridiskajām personām – līdz 2000 eiro, bet privātajām – līdz 1000 eiro. Pirms laika šāds gadījums konstatēts kaimiņu reģionā, kad šādā veidā no riepām mēģināja atbrīvoties kāds autoserviss, par ko ierosināta krimināllieta.

Viens no autoservisiem, kur var nodot nolietotās vieglo automašīnu riepas, ir SIA «Vēri Z» Pļaviņās. Šis pakalpojums gan pieejams tiem, kuri šajā servisā iegādājas un maina vecās pret jaunām. Uzņēmuma vadītājs Gundars Zeipe stāsta, ka sadarbība notiek ar SIA «Latakko», kas piegādā jaunās riepas un nodrošina aizvest arī vecās.

Ik pa laikam pašvaldībās notiek akcijas, kurās cilvēki var nodot bez maksas lielāka gabarīta vai nestandarta atkritumus, arī vieglo automašīnu riepas. Tā tas bija arī šogad Lielās talkas nedēļā, ko rīkoja uzņēmums «Aizkraukles KUK». Tas gan bija domāts tikai privātpersonām, un bija izziņots, ka viens cilvēks varēs nodot ne vairāk kā četras riepas. Uzņēmuma vadītājs Zemgus Vitolīns atzīst, ka šo ierobežojumu gan neņēma vērā, un privātpersonas varēja nodot visas nevajadzīgās auto riepas, kas bija mājās iekrājušās. «Plānojam savākt ap piecām tonnām riepu, ko izpildījām ar uzviju. Iedzīvotāju interese par akciju bija liela, un nevienam neatteicām. Tas ir labāk nekā, ja tās nonāk mežos vai citur dabā. Pagaidām gan savāktās riepas vēl atrodas mūsu teritorijā, jo uzņēmums, ar ko bija vienošanās par to aizvešanu, vēl kavējas ar izpildi, bet to izdarīs. Vispār Latvijā joprojām ir problēmas ar nolietoto riepu savākšanu. Nav lielu iespēju tās nodot, un liela daļa mēģina no tām atbrīvoties bez liekiem izdevumiem. Taču tik un tā kādam jau par to jāsamaksā. Tomēr situācija pamazām risinās un iespējas tiek meklētas, bet pagaidām nav tā, ka to var izdarīt visur», teica Zemgus Vitolīns.

Aizkrauklē darbojas uzņēmuma «Vidusdaugavas SPAO» apsaimniekotais šķiroto atkritumu laukums, kur var nodot arī vecās automašīnu riepas. Tās pieņem pēc svara, un maksa ir 120 eiro par tonnu.

AUTORES: LIENA TRĒDE, SANDRA GIPTERE-IVANOVA, INDRA VĒTRA, ŽANNA ZĀLĪTE UN SANDRA PUMPURE

Pielikums sagatavots ar Latvijas Vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu un sadarbībā ar biedrību «Abavas ielejas attīstības centrs»

**Latvijas
vides
aizsardzības
fonds**

